

Het einde van Nederland productieland?

Tomatentelers en varkenshouders hebben het moeilijk in Nederland; veredelaars en machinebouwers floreren. Doet Nederland er goed aan de kaarten te zetten op techniek en de bulkproductie aan andere landen over te laten? Het LEI denkt na over dat scenario.

TEKST KORNE VERSLUIS FOTOGRAFIE AEROPHOTO SCHIPHOL INFOGRAPHIC GLOEDCOMMUNICATIE

KRIJN POPPE

Business Developer LEI Wageningen UR

‘Moeten we de wereld voorzien van melkpoeder, of onze positie als innovatielaboratorium versterken?’

Onlangs nog rozen gekocht? Grote kans dat ze niet meer uit Nederland kwamen, maar uit Oost-Afrika.

Dagelijks komen er 9 miljoen rozen aan op luchthaven Schiphol. En dat zijn er volgend jaar waarschijnlijk weer meer. Het aantal rozentelers in Nederland neemt ondertussen snel af. In 2000 waren er nog 765 rozenbedrijven in Nederland, in 2014 waren er nog maar 142 over. Ze kunnen niet op tegen Oost-Afrikaanse landen waar de loonkosten laag zijn en het klimaat zeer geschikt is voor de rozenteelt.

Slecht nieuws voor de BV Nederland, zou je denken, maar dat blijkt erg mee te vallen. Volgens het CBS heeft de export van rozen nauwelijks geleden onder de sterke teruggang. Het grootste deel van de Keniaanse rozen wordt verhandeld via de bloemen-

veiling in Aalsmeer. Voor rozenveredelaars lijkt de wereld ook nauwelijks veranderd. Nederlandse veredelaars domineren als vanouds de wereldmarkt.

De rozenteelt is daarmee het sterkste voorbeeld van de trend dat Nederland steeds meer geld verdient met de verwerking en doorvoer van buitenlandse landbouwproducten en met de verkoop van kennis in de vorm van technologie. Plantenveredelaars, pootaardappelproducenten en machinebouwers verdienen steeds meer geld over de grens. Producenten van groentezaden halen bijvoorbeeld ongeveer 70 procent van hun omzet uit het buitenland. De Nederlandse boer lijkt voor hen steeds minder belangrijk te worden.

LEI Wageningen UR organiseerde begin 2015 een debat onder de titel: ‘Nederland

productieland voorbij?’, waarbij het instituut zich afvroeg of Nederland zich niet beter kan richten op de kennisintensieve sector rond de landbouw, en de productie van grote hoeveelheden vlees, eieren en aardappelen vaarwel moet zeggen.

Diverse agrarische sectoren in Nederland hebben het erg moeilijk, voerde de Wageningse econoom Krijn Poppe tijdens het debat aan. De glastuinbouw kampt al jaren met problemen. Nederland is door de grote nadruk op de export van bulkgoederen erg afhankelijk van rimpelingen in de wereldhandel. De Russische boycot van Europese groenten en fruit treft Westlandse tuinders direct in de portemonnee. Niet omdat er zoveel tomaten en komkommers naar Moskou gingen, maar vooral omdat een klein tomaten- en komkommeroverschot

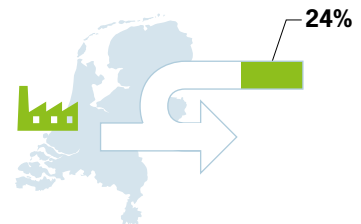
NEDERLAND PRODUCTIELAND

Top tien exporteurs van landbouwproducten in 2014 (mld. dollars)

VS	174	
Nederland	108	
Duitsland	100	
Brazilië	84	
Frankrijk	81	
China	73	
Canada	61	
Spanje	53	
België	49	
Italië	47	

Export

Nederland is de tweede exporteur van landbouwproducten ter wereld.

Wederuitvoer

24% van de agrarische export betreft wederuitvoer: producten komen van buiten en worden, na een bewerking, wederom uitgevoerd.

Bron: UN Comtrade Databank, Landbouw-Economisch Bericht 2015 en LEI

THEO BRUINSMA
Directeur special projects Marel

‘Wij willen daar zitten waar we gedwongen worden te innoveren’

een sterk effect heeft op de prijzen. Een kleine verandering in de wereldmarkt heeft daarom grote gevolgen voor de tuinders, die toch al moeten werken met kleine marges. Of kijk naar de varkenshouderij. Nederland was decennia samen met Denemarken de varkensstal van West-Europa. Duitsers, Britten en Italianen aten meer varkens dan ze produceerden en de Nederlandse varkenshouders profiteerden daarvan door goedkoop varkensvlees te leveren. Inmiddels hebben Duitse varkenshouders de productie opgevoerd en hebben Nederlandse varkenshouders het moeilijk. Een op de vijf verkeert volgens de Rabobank in financiële nood. Poppe: ‘Er wordt vaak gewezen op de Nederlandse rol in de wereldvoedselvoorziening in 2050. De vraag naar voedsel zal groeien, en Nederland heeft de kans een

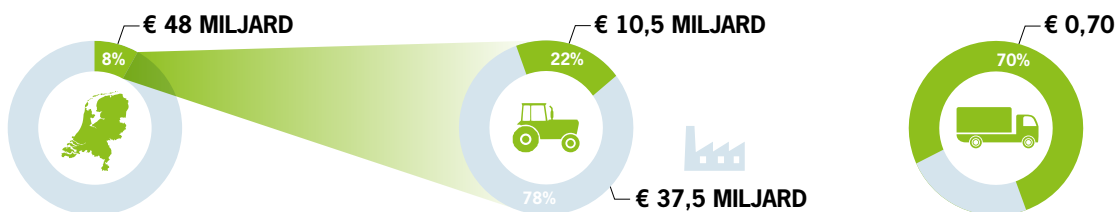
rol te spelen bij de oplossing van dat vraagstuk. De vraag is hoe we dat het best kunnen doen, door heel de wereld te voorzien van melkpoeder, of door onze positie als innovatielaboratorium te versterken.’ De Nederlandse landbouw zou in dat toekomstscenario vooral een etalage moeten worden van kennisintensieve bedrijven, zoals fokkerijbedrijven, plantenveredelaars, kassen- en machinebouwers.

SAMENHANG BEHOUDEN

LTO directeur Thijs Cuijpers zat begin dit jaar in de zaal toen Poppe zijn betoog hield. Hij ziet weinig in de gedachte. ‘Het is natuurlijk goed dat er wordt nagedacht over de toekomst, maar wij zien geen aanleiding om Nederland als productieland vaarwel te zeggen’, zegt hij nu. ‘Integendeel. Al die

kennisintensieve bedrijven rond de agrosector zijn in het verleden opgekomen omdat wij innovatieve landbouwbedrijven hebben. Het is een mythe dat je die uit elkaar kunt halen. De melkrobot is een Nederlandse uitvinding. Die zou niet hier zijn uitgevonden als er geen hoogproductieve melkveehouders waren geweest. Productie en innovatie hangen samen.’

Ruud Huirne, directeur Food & Agri Nederland bij de Rabobank en buitengewoon hoogleraar aan Wageningen University, is het met Cuijpers eens. ‘Ik zie niks in dat verhaal over het eind van Nederland als productieland. Zonder sterke thuisbasis verdwijnt de kennisintensieve sector naar het buitenland.’ De sector rond de landbouw wordt toch al bedreigd, zegt hij. ‘Diervoederfabrikant Nutreco dreigde vorig jaar overgenomen te worden door een buitenlandse partij. Intervet, de diergeneesmiddelenfabrikant, is al min of meer vertrokken. Een verzwakte thuismarkt maakt onze positie niet beter lijkt me.’ Maar de rozenteelt dan? Bewijst die niet dat Nederland een centrale rol kan spelen zonder grootschalige productie? Huirne: ‘Dat lijkt voorlopig zo, maar ik weet niet hoe lang dat zo blijft. Ik weet ook nog wel een tegenvoorbeeld. De kalkoenenproductie is helemaal verdwenen uit Nederland, en >

Inkomen

De toegevoegde waarde van de agrosector voor Nederland is 48 miljard euro, inclusief toelevering, verwerking en distributie. Dat is 8% van wat Nederland verdient aan alle sectoren samen.

Aandeel primaire productie

De primaire agrarische productie levert 22% van de toegevoegde waarde (10,5 mld). De rest komt uit toelevering, verwerking en distributie, inclusief die van grondstoffen uit het buitenland.

Inkomen uit export

Van iedere euro toegevoegde waarde van de agrosector is zo'n 70 cent (70%) te danken aan opbrengsten uit export.

THIJS CUIJPERS
Directeur LTO Nederland

‘Productie en innovatie hangen samen’

PETRA BERKHOUT
Onderzoeker LEI Wageningen UR

‘De financiële slagkracht van de overblijvers is heel bepalend’

daarmee ook de kennis die daarbij hoort. In Wageningen heeft niemand er nog verstand van. De kennis volgt de productie. Met de kalkoen zijn ook de opleidingen en het onderzoek verdwenen. Ik verwacht dat hetzelfde zal gebeuren met de kippensector als die sterk zou krimpen. Je kunt wel blij zijn met de kennisintensieve sector, maar die bedrijven gaan gewoon met de productie mee.’

WERELDMARKTLEIDER

Een van de bedrijven die groot zijn geworden door de Nederlandse pluimveehouderij is Marel, één van de wereldmarktleiders in de productie van slachtlijnen voor kippen, eenden en kalkoenen. Theo Bruinsma is directeur special projects van het bedrijf en voorzitter van de vereniging van Nederlandse fabrikanten van machines voor de voedingsmiddelenindustrie. Nederland is wereldmarktleider in de productie van slachtlijnen voor kippen. Bruinsma: ‘Wij verkopen 97 procent van onze slachtlijnen buiten Nederland. We hebben één concurrent, die zit ook in Nederland. Samen verdelen we negentig procent van de wereldmarkt.’

Het IJslandse moederbedrijf Marel nam in 2008 het deel van de Nederlandse machinebouwer Stork over dat slachtlijnen produceert. Stork rolde volgens Bruinsma in de jaren zestig bij toeval in de kippensector. Het bedrijf had twee hoofdvestigingen, in Amsterdam en Hengelo. Op zoek naar een nieuwe plek met gekwalificeerd personeel streek het bedrijf neer in het Oost-Brabantse Boxmeer. ‘Daar kregen we steeds meer opdrachten van kippenslachters Plukon en

Hendrix. Het was niet een markt waar Stork naar op zoek was, maar met de groeiende pluimveehouderij in de regio kwamen de opdrachten vanzelf.’

Je zou denken dat het idee om af te stappen van Nederland productieland en de pijlen te richten op de kennisintensieve sector goed zou vallen bij Bruinsma omdat Marel en de andere machinebouwers die hij vertegenwoordigt daarvan zouden profiteren. Maar dat is niet zo. ‘Ik zie niet welk voordeel wij hebben bij een krimpende sector in Nederland.’

Niet direct veel bijval dus voor einde productieland. Poppe pleit er ook niet voor om alle boeren en tuinders het land uit te jagen.

Hij suggereert alleen om de productie een minder zware rol te geven. ‘Ik kan me voorstellen dat Nederland tijdens onderhandelingen over handelsverdragen makkelijker afspraken kan accepteren die nadelig zijn voor bijvoorbeeld de varkenshouderij, als daar gunstige afspraken over de bescherming van intellectueel eigendom tegenoverstaan. Of dat Nederland strengere milieueisen aanvaardt die nadelig zijn voor vee-

FOTO CORBIS

Nederland was decennia de varkensstal van West-Europa. Nu hebben veel varkenshouders het moeilijk.

RUUD HUIRNE

Directeur Food & Agri Nederland bij de Rabobank en buitengewoon hoogleraar Wageningen University

‘**Kennisintensieve bedrijven gaan met de productie mee**’

houders als duidelijk is dat die innovatie bevorderen. En Nederland zou zich bijvoorbeeld nog sterker kunnen inzetten om researchlabs naar ons land te halen.’

Milieumaatregelen om innovatie te bevorderen, dat is prima, maar behandel de boeren wel eerlijk, reageert Ruud Huirne. ‘Je kunt boeren niet op achterstand zetten in de concurrentie met het buitenland zonder ze een verdienmodel te geven. Als je strengere eisen stelt, moeten ze wel in staat zijn hun investeringen door te rekenen in hun producten. Nu krijgen boeren vaak de kosten in de schoenen geschoven, maar daar staan vaak geen baten tegenover.’

Maakt het voor Marel eigenlijk uit hoeveel kippen er precies in Nederland worden geslacht? Het zijn er nu ongeveer 550 miljoen per jaar. Wat zou Marel doen als dat aantal halveerde? Bruinsma: ‘Wij hoeven niet naast de grootste pluimveehouders te zitten, wel naast de meest innovatieve. Als door nieuwe diervriendelijke manieren van kippen houden, de dieren een paar honderd gram zwaarder zijn, heeft dat grote gevolgen voor onze ontwerpen. Wij willen daar zitten waar we gedwongen worden te innoveren.’

Petra Berkhout, econoom bij het LEI, schreef dit jaar een rapport over de vraag hoe groot de primaire sector moet blijven, om te voorkomen dat bedrijven rond de landbouw uit Nederland zullen verdwijnen. ‘Wij kwamen daar eerlijk gezegd niet zo goed uit. Dat is moeilijk te voorspellen.’ Misschien wel belangrijker dan het aantal boeren, kippen, varkens of kassen, is volgens Berkhout de financiële positie van de boeren.

Kippenhouders die maar net het hoofd boven water houden, vernieuwen niet; tomatenkwekers die bang zijn voor de volgende sanctie, verbouwen geen kassen. ‘De financiële slagkracht van de overblijvers is heel bepalend.’

MOEDELLOS WORDEN

Machinebouwer Theo Bruinsma, zelf afkomstig uit een boerenfamilie, ziet weinig in de suggesties van Poppe. ‘Ik zou eerder pleiten voor meer bescherming van de pluimveehouders dan minder. Ik ken nogal wat kippenmesters die moedeloos worden. Ze zijn naar eer en geweten bezig en werken netjes en toch staan ze altijd in de beklagenbank. Er wordt weinig genuanceerd naar onze sector gekeken. De beeldvorming wordt beheerst door de dierenbeweging, die alles vreselijk vindt. Terwijl we in Nederland toch echt mooie dingen doen.’

Zijn eigen bedrijf heeft daar ook last van. Binnen de muren zijn ze trots op de nieuwe slachtlijnen die kippen met gas verdoven, bewezen diervriendelijker dan de oude methode. Slachtlijnen die duizenden dieren per uur netjes slachten en efficiënt verdelen in de delen die consumenten wereldwijd willen kopen. Van een kip wordt haast niets verspild. ‘Maar we kunnen daar niet trots over communiceren. De sector is te ver van de samenleving af komen te staan en dat is deels onze eigen schuld. Mensen weten niet meer hoe hun eten gemaakt wordt en wij laten de beeldvorming nu over aan de dierenbeweging.’

Toch zijn de Partij voor de Dieren en actie-

groepen die zich inzetten voor het dierenwelzijn goed voor zijn bedrijf, vindt Bruinsma. ‘De Partij voor de Dieren is een onderdeel van een ecosysteem dat ons dwingt om te vernieuwen. Zoals de krakers in de jaren tachtig ook geen huizen hebben gebouwd, maar wel een nuttige rol hebben gespeeld in de discussie over de volkshuisvesting. Wij missen wel een tegengeluid in het debat. Voor ons is het belangrijk dat het hele ecosysteem overeind blijft. Nederland heeft op een heel klein oppervlak heel veel bij elkaar: Wageningen UR, een kritische maatschappij, innovatieve pluimveehouders, hightechbedrijven. Samen zijn we een broedmachine voor nieuwe ideeën. Hoeveel kippen Nederland zelf produceert, is niet bepalend, wel het hele ecosysteem. Zolang dat gezond blijft, is de kans groot dat de volgende innovatie uit Nederland komt en blijven wij hier.’ ■

www.wageningenur.nl/agrodebat

WAGENINGEN ACADEMY

Wageningen Academy verzorgt in februari 2016 weer de cursus EU-Beleid voor landbouw, voedsel en groen. Voor inzicht in de meest actuele stand van zaken.

Kijk voor meer informatie op www.wageningenacademy.nl/EU-beleid